

Prof. Dr. Musa Yıldız

Silsile-i Sâdât-ı Kirâm

15. Hâce Muhammed
Bahâeddîn Nakşibend^(ks)-2

Halîfeleri ve İrşad Metodu

Şâh-ı Nakşibend (ks) Hazretleri, geride tarîkatın esaslarını kıyâmete kadar taşıyacak güçlü ve âlim halîfeler bırakmıştır. Bu halîfelerin en önde geleni, aynı zamanda kendisinin dâmâdı olan ve silsileyi devâm ettiren **Hâce Alâeddîn Attâr (ks) Hazretleridir** (v.1400).

Bir diğer büyük halîfesi ise tasavvufî eserleri ve irşâdıyla geniş kitleleri etkileyen **Hâce Muhammed Pârsâ (ks) Hazretleridir** (v.1420).

Ayrıca **Hâce Ya'kûb-i Çerhî (ks) Hazretleri** (v.1447) de silsilenin devâmında mühim bir halka olarak Şâh-ı Nakşibend (ks) Hazretleri tarafından bizzât yetiştirilmiştir. Nakşibendîliğin büyük bir tarîkat olmasında önemli bir rolü vardır.

Dördüncü halîfesi de **Alâeddîn Gucdüvânî (ks) Hazretleridir** (v.?).

Hazretin irşad metodu tamâmen "sohbet" esâsına dayanıyordu. "Bizim yolumuz sohbet yoludur; hayır ise cemiyettir (birlikteliktir)." buyurarak, müridlerin tecrîd edilerek yalnız kalmalarından ziyâde, halk içinde Hak ile berâber olmalarını (halvet der encümen) savunurdu.

Şâh-ı Nakşibend (ks) Hazretleri, Sünnet-i Seniye'ye bağlılığa büyük önem verir; ona aykırı en küçük bir bid'atin dahî tarîkat yolunu kapatacağını her fırsatta dile getirirdi.

Nakşibendîlik'in temel ayırıcı vasfını oluşturan Kelimât-ı Kudsiyye'den *nazar ber kadem, hûş der dem, sefer der vatan, halvet der encümen* Yû-

suf Hemedânî (ks) Hazretleri; *yâd kerd, bâz geşt, nigâh dâşt, yâd dâşt* Abdulhâlik Gucdüvânî (ks) Hazretleri; *vukûf-ı adedî, vukûf-ı zamanî, vukûf-ı kalbî* ise Bahâeddîn Nakşibend (ks) Hazretleri tarafından oluşturulmuştur. Bahâeddîn Nakşibend (ks) Hazretleri'nin ortaya koyduğu *vukûf-ı adedî, vukûf-ı zamanî, vukûf-ı kalbî* de aslında ilk sekiz maddeyi izah eder mâhiyettir.

Vefâtı ve Vasiyeti

Şâh-ı Nakşibend (ks) Hazretleri, 73 yıllık bereketli bir ömrün ardından 1 Mart 1389 târihinde Hakk'a yürümüş ve bugün Özbekistan sınırları içerisinde bulunan Buhara'nın Kasr-ı Ârifân köyündeki evinin bahçesine defnedilmiştir. Köyün adı olan Kasr-ı Ârifân, ilerleyen yıllarda Bahâeddîn (Buharalıların telaffuzuyla Baveddîn) adıyla anılmıştır.

Şâh-ı Nakşibend (ks) Hazretleri, cenâzesi taşınırken aslı Farsça olan şu beytin okunmasını vasiyet etmiştir:

"Büyük müflisleriz köyünde ey Şâh;
Cemâlinden kılarız şey'en lillâh."

Mütevâzı bir kabir olarak başlayan türbesi, zamanla mescid, medrese, tekke ve misâfirhâ-neden oluşan büyük bir külliye dönüşmüştür.

Vefâtına düşülen târihlerden birinin tercümesi şöyledir:

"Gitti Şâh-ı Nakşibend ki, din ve dünyâ hocasıydı.
O ki, millete din ve devlet caddesini açtı.
Ona yuva ve konak 'Kasr-ı Ârifân' olmuştu.
Vefâtında ölüm târihi yine 'Kasr-ı Ârifân' oldu."

Vefâtından önce müridlerine ve talebelerine bıraktığı son vasiyeti, âdetâ Nakşibendiyye yolunun temel esaslarını özetleyen bir metin niteliğindedir:

"Azîz dostlarım ve talebelerim!.. Size vasiyetim odur ki, her işinizde şerîatin zâhirine ve Hz. Peygamber'in (sav) sünnetine sımsıkı sarılın. Bid'atlerden, şüpheli lokmalardan ve gösterişten fersah fersah kaçın. Kalbinizi Allah Teâlâ'nın zikrinden bir an olsun gâfil bırakmayın. Bizim yolumuz, baştan sona edeb ve istikâmettir."

Âyet ve hadîslere atıfta bulunmayı dâimâ rehber edinen Şâh-ı Nakşibend (ks) Hazretleri, talebelerine şu âyet-i kerîmeyi sıkça hatırlatırdı:

"Öyle ticâret ve alışveriş yapan yiğitler vardır ki, onları ne bir ticâret ne de bir alışveriş Allâh'ı zikretmekten, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamaz." (Nûr, 24/37)

Peygamber (sav) Efendimiz'in şu hadîs-i şerîfini ise tarîkatının temel ölçülerinden biri kabûl etmiştir:

"Amellerin en hayırlısı, az da olsa devamlı olanıdır."

Bahâeddîn Nakşibend (ks) Hazretleri'nin Türkistan'da Kur'ân ve Sünnet esaslarına dayalı olarak inşa ettiği tasavvuf anlayışı, zamanla Anadolu, Balkanlar, Hindistan ve Orta Doğu coğrafyasına yayılmış; böylece İslâm'ın mânevî terbiyesi geniş kitlelere ulaşmıştır.

Onun en büyük hizmetlerinden biri, tasavvuf ile şer'î ilimleri birbirinden ayıran anlayışı reddetmesi; tekke ile medreseyi, sûfî ile âlimi karşı karşıya getirmek yerine, aynı hakîkatın birbirini tamamlayan iki unsuru olarak görmesidir. Bu sebeple din âlimlerine büyük hürmet göstermiş, tarîkatını da Kur'ân ve Sünnet çizgisinden ayrılmayacak sağlam esaslar üzerine binâ etmiştir.

Bu sağlam temel sâyesinde Nakşibendiyye, asırlar boyunca Ehl-i sünnet ve'l-cemâat çizgisini muhâfaza etmiş, çeşitli bâtıl ve heterodoks akımların etkisinden büyük ölçüde korunmuştur. Ayrıca Bahâeddîn Nakşibend (ks) Hazretleri, kendi döneminde farklı şekillerde yorumlanmaya başlayan melâmet anlayışını da şer'î ölçüler içerisinde yeniden değerlendirerek tasavvuf târihinde önemli bir denge ve sentez ortaya koymuştur.

Kızları ve Torunları

Bahâeddîn Nakşibend (ks) Hazretleri'nin dört kızı vardı. Bunlardan biri, Şâh-ı Nakşibend Hazretleri'nin sağlığında genç yaşta vefât etmiştir. Diğer üç kızı ise şunlardır:

• **Bîbîçe (Bîce) Hâtûn Kelân:** Hâce Bahâeddîn Nakşibend (ks) Hazretleri'nin en büyük kızıdır. Hâce Alâeddîn Attâr'ın oğlu Hasan Attâr ile evlenmiştir. Bu evlilikten Yûsuf Attâr ve Muhammed Attâr isimlerinde iki erkek çocuk ile dört kız çocuğu dünyâya gelmiştir.

• **Bîbîçe Râbia Hâtûn:** Hâce Bahâeddîn Nakşibend (ks) Hazretleri'nin ortanca kızıdır. Mevlânâ Fazlullah Neyistânî ile evlenmiştir.

• **Bîbîçe Server Hâtûn:** Hâce Bahâeddîn Nakşibend (ks) Hazretleri'nin küçük kızıdır. Babasının vefâtından sonra Ebu'l-Hayr Türkistânî ile evlenmiştir. Bu evlilikten Hâce Bahâeddîn Nebîre, Hâce Emir Ali ve Hâce Mîrek isimlerinde üç çocuk dünyâya gelmiştir.

Bunlardan Hâce Emir Ali'nin de üç oğlu olduğu bilinmektedir: Hâce Mîr Muhammed, Şeyh Zeyneddîn ve Hâce Bahâeddîn. Hâce Mîr Muhammed'in ise Hâce Mîrek, Mîrzâ Ayak ve Nizâmeddîn Ahmed isimlerinde üç oğlu olmuştur.

Hikmetli Sözleri

Nefis, Dünyâ ve Helâl Lokma

• "Ey dostlar! Dünyâ malına ve makâmına meyleden, kalbini unutan insan; fırtınalı denizde pusulasız kalmış gemiye benzer. Gaflet, kalbi öldüren en büyük zehirdir. Kul, ağzına giren lokmanın helâl olup olmadığını bilmedikçe, kıldığı namazdan da yaptığı zikirden de bir tat alamaz. Şerîat kapısından geçmeyen, tarîkat sarayına adım atamaz."

• “Geceleri sabaha kadar gözyaşı dökerseniz, gündüzleri hep oruçlu olsanız bile; kalbinizde kibir, riyâ ve dünyâ sevgisi taşıyorsanız vuslata eremezsiniz.”

• “Nefsin isteklerini kırın ki rûhunuz kemâle ersin. Kul, nefsine muhâlefet ettiği ölçüde Allah Teâlâ’ya yakınlaşır. Bu dünyâda ekilen hidâyet tohumları, âhirette saâdet meyveleri olarak biçilecektir.”

İhlâs, Zikir ve Amel

• “İhlâs, amelin rûhudur. Ruhsuz bir beden nasıl toprağa gömülmeğe mahkûmsa, ihlâssız yapılan ameller de yok olmaya mahkûmdur. Yaptığınız ibâdeti insanların görmesi için değil, yalnızca Cenâb-ı Hakk’ın rızasını kazanmak için yapın.”

• “Bizim yolumuzda zikir kalbîdir ve gizlidir. Dil susmalı, kalp ‘Allah’ demelidir. Halkın içindeyken bile kalbin Hak ile meşgûl olması, kâmil mü’minlerin şîâridir. Dışı sahrada, içi Mevlâda olmak gerekir.”

• “Mert ve sâdık mürîd, ameline güvenmeyen; her an kusurlarını görüp istiğfâr edendir. Yolun sonuna ulaştığını zanneden, aslında yolun başından bile geri dönmüşdür.”

Bir kimse Bahâeddîn Nakşibend Hazretleri’ne namazda nasıl huşû hâline erebileceğini sordu. Hazret de “Dört şeyle.” buyurarak şu maddeleri sıraladı:

1. Huzurlu bir hâlde helâl lokma yemek,
2. Abdest sırasında gafletten sakınmak,
3. İlk tekberi alırken kendini huzûr-i ilâhîde bilmek,
4. Namaz dışında da Cenâb-ı Hakk’ı unutmamak.

• Hadîs-i şerîfte geçen “Ezâyı (eziyet veren şeyi) yoldan kaldırınız.” ifâdesindeki “ezâ”yı Şâh-ı Nak-

şibend(ks) Hazretleri mürîdin nefsi, “yol”u ise Hak yolu olarak yorumlar. Buna göre hadîsin mânâsı şöyledir: “Nefsini yen, nefsini terk et ve Allâh’a yakınlık yoluna böyle gir.”

Bu Yolun Üç Edebi

1. Allah Teâlâ (cc) Hakkındaki Edepler

Her kul, Allâh’a karşı olan edebini korumalıdır. İçiyile ve dışıyla bir olmalıdır. İnsan Allâh’a karşı iki yüzlü olmamalı; O’nun emirlerini tutmalı, yasaklarından da kaçınmalıdır. Kul, Cenâb-ı Hakk’ın sevgisinden başka her şeyi gönlünden uzaklaştırmalıdır.

2. Hz. Peygamber (sav) Hakkındaki Edepler

Âyet-i kerîmede: **“De ki: Eğer Allâh’ı seviyorsanız, bana tâbi olun ki Allah da sizi sevsin.” (Âl-i İmrân, 3/31)** buyurulduğu üzere, her Müslüman yaptığı bütün işlerde Peygamber (sav) Efendimiz’e tâbi olmaya gayret etmeli ve bunu en önemli görev bilmelidir. Çünkü Rasûlullah (sav), Allah Teâlâ ile kulları arasında bir elçidir. Onun elçilik görevini kabûl etmeyen kimseler, Allâh’ın(cc) huzûruna da kabûl edilmez. Bu sebeple Peygamber (sav) Efendimiz olmadan yol alınmaz; her iş ancak onunla

güzelleşir.

3. Mürşidler Hakkındaki Edepler

Her mürîd, mürşidine karşı edepli olmalıdır. Çünkü mürşidler, Peygamber (sav) Efendimiz’in vârisleri olan velîlerdir. Onlar bize Son Peygamber’e nasıl tâbi olunması gerektiğini öğretirler. İnsanları hak yola dâvet etmekle görevlidirler. Bu sebeple her mürîd, yanında olsun veya olmasın mürşidine karşı edebini korumalı, onun himmetine yönelmeli ve verdiği görevleri yerine getirmeye çalışmalıdır.

Gönül Almak ve Tasavvufi Terbiye

• “Gönül yıkmak, Kâbe’yi yıkmaktan daha büyük bir günahdır. İncinsen de incitme! Mazlumların, gariplerin ve dertlilerin hizmetinde bulun. Zîrâ Allah Teâlâ’nın rahmeti, mahzun ve kırık kalplerin yanındadır.”

• “İnsan bir çömlek gibidir; çömlekçi onu şekillendirir ve fırında pişirir. Mürşidin mânevî nazarı da mü’mini dünyâ bağlarının neminden kurtaran, onu olgunlaştıran ilâhî bir fırındır. Ham olanlar bu fırında pişer, kâmil olur.”

Eserleri

Şâh-ı Nakşibend (ks) Hazretleri’ne birçok eser nisbet edilmekteyse de bunların çoğu kendisine âit olmayıp, nisbeti en kuvvetli olan eserlerden biri *Evrâd-ı Bahâiyye* isimli eserdir. Rivâyetlere göre bu eser, Şâh-ı Nakşibend (ks) Hazretleri’nin rüyâsında Rasûlullah (sav) Efendimiz’den öğrendiği ve daha sonra mürîdlerinden Hamza b. Şemşâd tarafından alfabetik sırayla şerh edilerek kitap hâline getirilen virdlerden oluşmaktadır.

Günümüze Mesajı

Şâh-ı Nakşibend (ks) Hazretleri’nin hayâtı, hakîkî tasavvufun dünyâdan kaçmak değil, dünyâyı Allah Teâlâ’nın rızasına uygun yaşamayı öğrenmek olduğunu göstermektedir. O, insanı toplumdan uzaklaştıran bir anlayışı değil; kalbi Allah ile berâber, bedeni ise insanların hizmetinde olan bir kulluk modelini ortaya koymuştur.

KAYNAKLAR

Ahmet Cahid Haksever, *Bahâeddîn Nakşibend*, İstanbul 2023.
Ebubekir Tanrikulu, *Altın Silsile*, Ankara 2016, s. 358-407.
Ekrem Sağıroğlu, *Şah-ı Nakşibend*, İstanbul 2017.
Er Yavuz Yakut, *Silsile-i Zeheb (Altın Halka)*, Kayseri 2011, s. 91-103.
Fazilet Neşriyat Araştırma Heyeti, *Silsile-i Sâdât-ı Nakşibendiyye*, İstanbul 2017, s.163-174.
Hamid Algar, “Bahâeddîn Nakşibend”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, IV, 458-460.
Hasan Burkay, *H. Muhammed (S.A.V.)’in Varisleri*, Ankara 1994, s.176-188.
Hüseyin Vassâf, *Sefine-i Evliyâ*, İstanbul 2006, II, 27-42.
Kadir Özköse; H. İbrahim Şimşek, *Altın Silsile’den Altın Halkalar*, Ankara 2009, s. 219-256.
Kamilcan Rahimov, *Hâcegân-Nakşibendiyye Tarikatı ve Yedi Pir*, Ankara 2021, s. 203-221.

Bugün hızın, hazın, gösterişin ve tüketimin hayâtımıza hâkim olduğu bir çağda Şâh-ı Nakşibend(ks) Hazretleri’nin “*Hûş der-dem* (Her nefes alışverişte mânen uyanık olmak)” düstûru, her nefesi Allah Teâlâ’nın huzûrunda yaşama şuûru kazandırmaktadır. “*Halvet der encümen* (Halk içinde Hakk’la berâber olmak)” veya “*Dil be yâr, dest be kâr* (El kârda, gönül yârda olmak)” prensibi ise Müslümanın âilesinde, iş yerinde, okulunda ve toplumun içinde yaşarken de mâneviyâtını koruyabileceğini öğretmektedir.

Onun hayâtı bize, Allah Teâlâ’ya giden yolun gösteriştan değil ihlâstan; kalabalıklardan değil samîmiyetten, sözden çok hâlden geçtiğini hatırlatmaktadır. Hakîkî zenginlik, mal çokluğu değil; Allah sevgisiyle huzur bulan bir gönüldür.

Bugün Şâh-ı Nakşibend (ks) Hazretleri’nden öğrenmemiz gereken en önemli hakikat şudur:

Kalbini Allah Teâlâ’ya bağlayan kimse, dünyânın içinde yaşasa da dünyânın esiri olmaz.

Vefâtının ardından silsiledeki emânet, en seçkin halîfelerinden **Hâce Alâeddîn Attâr (ks) Hazretleri** tarafından devralınarak bu kutlu hizmet sürdürülmüştür.

Allah Teâlâ (cc), Şâh-ı Nakşibend (ks) Hazretleri’nin feyzinden, yüksek himmetinden ve mânevî mîrâsından hakkıyla istifâde edebilmeyi cümlemize nasîb eylesin. Âmin!..

M. Şefik Korkusuz, *Sâdât-ı Nakşibend*, İstanbul 2000, s.56-59.
Muhammed b. Abdullah el-Hânî, *Sûfiyye Âdâbı* (çev. Mehmet Talha Odabaşı), İstanbul 2006, s. 358-365.
Muhammed el-Hânî eş-Şâfi’î, *el-Kevâkibu’d-Durriye alâl-Haddâ’ik’l-Verdiyye fî Eclâ’is-Sâdet’in-Nakşibendiyye*, Şam 1996, s.391-443.
Mustafa Özşimşekler, *Altın Silsile*, İstanbul 2016, s.229-270.
Necdet Tosun, *Bahâeddîn Nakşibend: Hayâtı, Görüşleri, Tarikatı*, İstanbul 2002.
Necdet Tosun, *Altın Silsile*, İstanbul 2022, s.92-103.
Necdet Tosun, *Hâcegân Yolu*, İstanbul 2022, s.101-163.
Necip Fazıl, *Şeyh Safiyüddîn Reşahat*, İstanbul 2024, s.74-108.
Necmeddîn b. Muhammed Nakşibendî, *Altın Silsile (Hülâsa-tü’l-Mevâhib)*, (Haz. İbrahim Tozlu), İstanbul 2005, s.169-189.
Ruşen Yılmaz, *Albümlü Altın Silsile*, İstanbul 2018, s.78-79.